

Södertörns högskola
Kompletterande lärarutbildning
Utbildningsvetenskap PK VT-06
Examensarbete/Kandidatuppsats/C-uppsats

Handledare: Hassan Sharif

John Deweys filosofi

Filosofi är Pedagogik
En tolkning av John Deweys pedagogiska filosofi
i hans verk "Demokrati och utbildning"

Joakim Jensen

Huddinge 2006

Abstract

[Eng]

John Dewey was born in 1859. That same year Charles Darwin published his *Theory of Species*. After Darwin, the understanding of human and human thinking of itself never again would be the same. For Charles Darwin and John Dewey the understanding of human and humans role in the world is the most interesting and important part of knowledge.

This essay is a reading of Deweys *Democracy and Education* witch first was published in in the year of 1916. The main part of this work is in the six parts; *The education and its democracy principle, The individualls knowledge of the world, to think, theory of knowledge, moral and Dewey's philosophy.*

The essay will also explain that the work of Dewey (Democracy and Education) has a huge impact on philosophy in the arena of education. It is also very important for the American philosophy called Pragmatism formed and grunded by Dewey, William James and Charles Sanders Peirce.

The work was written in the early 20th century and catch the idea of human need and hunger for education and also the importance of good education for the society in witch humans as individualls in groups are living. A number of theories of truth is represented and the philosophy called Pragmatism is represented as having it's own theory of truth.

[Sv]

John Dewey föddes år 1859, samma år som Charles Darwin bröt ny mark för människan genom sin *Theory of Species*. Genom Darwin skulle grunden för det kollektiva mänskliga tänkandet och förståelsen av oss själva aldrig förbli detsamma. För Dewey precis som för Darwin är det förståelsen av människan och hennes värld som är det intressanta.

Denna uppsats är en närläsning av Deweys verk *Demokrati och utbildning* som publicerades för första gången 1916. Verket som är skrivet på tidigt 1900-tal har haft ett stort inflytande på pedagogiskt tänkande generellt, men är också ett av de verkligt intressanta arbetena rörande människan och utbildningens roll för det demokratiska samhället. Verket är av idémässigt fundamental betydelse för den filosofiska tanketradition som kallas pragmatism då Dewey fångar upp den bärande idén om människan i samhället som en del av världen och som beroende av en bra utbildning.

Uppsatsen har för avsikt att förmedla och tolka de tankegångar som Dewey låter framträda i *Demokrati och utbildning*. Arbetet har resulterat i de sex tematiska delarna som är ordnade under rubrikerna; *Utbildningens demokratifunktion, Individens kunskap om världen, Att tänka, Kunskapsteori, Moral* samt *Deweys filosofibegrepp*. Olika teorier om sanning presenteras och pragmatismens sanningsteori behandlas. Avslutningsvis konstateras att det som vi idag ser som filosofi en gång startade genom utbildning och att den pragmatiska filosofin i första hand påverkar samhället genom utbildningen.

Nyckelord: Dewey, pragmatism, sanningsteori, utbildningens demokratifunktion, mänsklig verksamhet, kunskap

Innehåll

Abstract	
1. Inledning, syfte och frågeställning	4
1:1 Metod, teori och tidigare forskning	5
2. John Dewey	8
3. Pragmatism	8
3:1 Sanningsteorier och sanning i pragmatismen	9
4. Deweys "Demokrati och utbildning"	12
4:1 Utbildningens demokratifunktion	13
4:2 Individens kunskap om världen	15
4:3 Att tänka	18
4:4 Kunskapsteori	20
4:5 Moral	23
4:6 Deweys filosofibegrepp	25
5. Avslutning	28
5:1 Studiens relevans för lärarutbildningen	29
Litteraturlista	

1. Inledning, syfte och frågeställning

... fathered of six children, and adopted three – unusually among philosophers, even among those who write at length about education, Dewey very much liked small children.¹ Detta är vad som stod i *The Penguin Dictionary of Philosophy* när jag nyfiket slog upp **Dewey**, John (1859-1952), som jag bestämt mig för att skriva min examensuppsats i utbildningsvetenskap om.

Detta är en uppsats om pedagogisk filosofi. Alltså en uppsats om en idé eller ett tankesätt för att man skall förhålla sig till någonting speciellt. Jag ska behandla filosofen John Deweys tankegångar och på olika sätt försöka koppla dem till en filosofisk diskurs om utbildning.

Min frågeställning för denna uppsats är om man kan se Deweys filosofi som pedagogik och i så fall hur dessa två ämnesområden hänger ihop eller om de kanske egentligen är samma sak. Deweys tankar utgår från den mänskliga aktiviteten och de val vi gör när vi förhåller oss till verkligheten. Dessutom säger Dewey själv att pedagogik och filosofi kan liknas vid varandra och detta vill jag undersöka vidare. Jag tycker kunskap och utbildning borde vara viktigt för en filosofi som främst är inriktad på det vi väljer att göra, då jag antar att kunskap och utbildning utgör grunden för de val vi gör. Filosofi ser jag som ett förhållningssätt eller ett sätt att tänka. När jag använder begreppet John Deweys *filosofi* menar jag mina tolkningar av hans texter. Ofta är tänkandet i ett visst syfte, men inte alltid.

Jag skall närma mig Deweys filosofi, Deweys tankar, och därigenom hans pedagogik. Utbildningens roll för Dewey är med utgång i hans filosofi självskrivna. För Dewey är den samhällseliga aspekten viktig eftersom människor är verksamma i samhället. Utbildningen skapar människors syn på sin verklighet och det är genom samhället som medborgarna får sin skolning. Jag hävdar att Dewey främst är en utbildningsfilosof även om han gjort mycket inom andra områden som formell logik, religionsvetenskap och konstteori.

Ibland tar jag hjälp av andra filosofers tankegångar i min läsning av Dewey. Det kan vid första anblicken verka konstigt att helt plötsligt kasta in begrepp och tankegångar som härstammar från andra när uppsatsens mål är att vi skall utveckla och följa Deweys idéer. Men, det är motiverat om man ser uppsatsen som en tankeprocess där jag tar hjälp av andra tänkare (och deras idéer) med motivet att förklara, fördjupa och skapa en dynamik i tankegångarna.

¹ Mautner, Thomas, Edit. *The penguin dictionary of Philosophy*, London: Penguin Books 2002, s.138

1:1 Metod, teori och tidigare forskning

Metoden för mitt arbete med uppsatsen är att göra en närläsning av Deweys centrala verk *Demokrati och utbildning*. Jag har även läst hans pedagogiska texter som finns samlade i *Individ, skola och samhälle*. Till viss del har jag också utgått från sekundärlitteratur vilken till största delen varit från lärarutbildningen men också annan litteratur såsom filosofiska uppslagsverk och liknande som på olika sätt varit relevant för mitt syfte.

Rent metodologiskt gör jag en kvalitativ, induktiv textanalys (induktiv metod utvecklas också i kap. 2:4 "Individens kunskap om världen" s.15). Det betyder att jag har ett hermeneutiskt förhållningssätt som inte kan mätas eller bedömas på annat sätt än att subjektivt ta ställning till olika resonemang och försöka se samband ur vilka man drar en personlig slutsats.

*Kvalitativ metod brukar inom vetenskapsteorin ses som ett sätt att skaffa sig en djup och mer personlig förståelse av det man undersöker.*² Forskningen utgår ifrån att man sätter sig in i den undersöktes perspektiv och därigenom förstår ett fenomen eller en tanke "inifrån" (Hur tänkte Dewey etcetera).³ Den kvalitativa metodens motsats är den kvantitativa forskningsmetoden vilken är mer fokuserad på ett större statistiskt underlag och med olika hypotetiska antaganden som grund (som man testat genom sin undersökning). Kvantitativ metod brukar kritiseras för att kunna bli fragmenterad men styrkan är ett omfångsmässigt större underlag.⁴ Eftersom detta är en kvalitativ, induktiv arbetsprocess har jag ingen annan teoretisk bakgrund (eller hypotetiska antaganden att jobba utifrån) än Deweys text.⁵

Min kvalitativa metod är en hermeneutisk metod. Hermeneutiken är/kan vara ett sätt att tolka genom att försöka förstå en annans människas uttryck, i mitt fall Dewey genom hans text. Tolkningen är personlig och kan i vissa fall ses som ett ställningstagande. "*Den hermeneutiske forskaren närmar sig forskningsobjektet subjektivt utifrån sin egen förståelse.*"⁶ På 1600-talet var hermeneutiken ett sätt att tolka bibeltexter. Senare på 1900-talet utvecklades den hermeneutiska metoden till en existentiell filosofi där man tolkade den mänskliga existensen genom språket. Idag är hermeneutiken en inspirationskälla för de flesta som är verksamma inom humaniora och samhällsvetenskap.⁷

² Patel, Runa Davidsson, BO. *Forskningsmetodikens grunder*, Lund: Studentlitteratur, 1994, s.99

³ Magne Holme, Idar Krohn Solvang, Bernt. *Forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur, 1997, s.92

⁴ Patel, Runa Davidsson, BO. *Forskningsmetodikens grunder*, op. cit, s.90

⁵ När man gör en kvalitativ undersökning kan man ha olika teorier i sin läsning (som bakgrunder) vilka man jobbar utifrån men i detta arbete får Deweys text tala för sig själv.

⁶ Ibid. s.26 (min kursivering)

⁷ Ibid. s.25 (Hermeneutiken har sin egentliga början hos Aristoteles, Xenofanes med flera. Min anm.)

Syftet med den hermeneutiska metoden är att försöka överskrida det subjekt-objektförhållande som är det naturliga i exempelvis naturvetenskap. För att få en djupare och förhoppningsvis mer fullständig förståelse av det man studerar försöker den hermeneutiske forskaren studera ett fenomen eller en tanke ”inifrån”. Metoden karaktäriseras av att jag skall förstå någon annan. Då det ändå finns en forskare (jag) och något som skall undersökas (Deweys pedagogiska filosofi) så kan man se metoden som en växelverkan. Jag som subjekt måste ständigt växla mellan mina egna tankar och syn med de tankar och ställningstagande som Dewey gör i sin text. Denna process har många olika benämningar. För att nämna några; ”Den kognitiva cirkeln” är en process vilken grundar sig i min förförståelse kring det jag skall undersöka. Metoden är som ett ”sökande” där processen utmynnar i resultatet, exempelvis en uppsats. Det material man skall undersöka kan verka förvirrande och ”stort” vilket gör att klara teorier, metoder och tydliga frågeställningar kan vara nödvändiga.⁸ ”Den normativa cirkeln” är en process som har sin utgångspunkt i de sociala fördomarna. Genom ett växelspel utmanar man de egna fördomarna och testar dem mot andra subjekt. En kritisk hållning kan leda till ökad förståelse av olika problem och fenomen (mellan människor). Målet är en ökad förståelse för alla som är inblandade i forskningsprocessen.⁹ Andra vanliga benämningar på den hermeneutiska forskningsprocessen är ”den hermeneutiska spiralen”, ”hermeneutiska cirkeln” och ”hermeneutikens del och helhet”

Genensamt för de hermeneutiska metoderna är att forskningen alltid bygger på de värderingar och den kunskap jag som forskar har. Forskningsprocessen kan ses som ett framväxande resultat där empiri - teori, jag - texten, mina idéer - andras idéer och forskare – försökspersoner är det essentiella och det som bygger upp min egen text kring det som undersöks.

Min förförståelse av Dewey innan jag påbörjade detta arbete var ganska tunn men som filosofistudent på Södertörn har jag anslutit mig till en fenomenologisk tanketradition där Kant, Hegel, Husserl, Derrida, Arendt, Merleau-Ponty och inte minst Heidegger är de verkliga tungviktarna. Då Dewey tidigt studerade Hegel men lämnade den tyska idealismen tyckte jag Deweys vidare färd var intressant. Annars visste jag att han var ett av namnen bakom pragmatismen. Den induktiva metoden är att dra slutsatser utifrån upplevelser¹⁰ (eller slutsatser utifrån empiriska fakta). I mitt fall drar jag slutsatser utifrån *min* läsning av Dewey. Eftersom upplevelserna aldrig kommer att täcka ett helt område, alltså allt Dewey gjort, (och

⁸ Patel, Runa Davidsson, BO. *Forskningsmetodikens grunder*, op. cit. s.96

⁹ Ibid. s.97

¹⁰ Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*, Stockholm: Liber, 2000, s.19

inte heller kunna ta hänsyn till alla faktorer) så kommer slutsatsen aldrig att uppnå hundra procentig visshet.¹¹ Upplevelserna och det inhämtade materialet fortsätter att utvecklas och nya slutsatser kommer att kunna dras. Så länge jag som subjekt utvecklas så kommer mitt förhållande till det jag undersöker att förändras. *Mitt arbete är en tolkning av Dewey som presenteras i form av min uppsats.*

I uppsatsen presenteras först Dewey med en kort biografi där hans akademiska karriär får räcka som presentation. Jag skall senare presentera de tre vanliga sanningsteorierna där pragmatismen får stå för sin egen. Jag ska även kortfattat behandla pragmatismen som filosofisk tanketradition. Huvuddelen av uppsatsen är främst en tolkning av Deweys tankar i hans huvudverk (*Demokrati och utbildning*) och via min text tradera till Er läsare. Som avslutning på uppsatsen vill jag sammanfatta Deweys filosofi i kontext till utbildning och se en filosofi - en tanke - framträda som är ett tänkande som i grunden rör och har sin grundval och utgångspunkt i den mänskliga verksamheten. När jag i texten skriver ”vi” eller ”man” menar jag vi – du och jag – som läser denna text. I min egen hermeneutiska process (vilken är som den kognitiva cirkeln) har jag närmat mig Dewey genom att försöka se hur han bygger upp sin filosofi utifrån antaganden om hur människor fungerar och hur han tar anstånd från metafysiska spekulationer. Han utgår alltid från konkreta situationer där människor verkar i samförstånd och ändamålsenligt. Jag ska behandla Dewey utifrån sex teman för att kunna ge en samlad bild av filosofin och den roll Dewey verkar tillskriva utbildning. De olika temana är; *utbildningens demokratifunktion, individens kunskap om världen, att tänka, kunskapsteori, moral, och filosofi.*

Den tidigare forskningen om och kring Dewey är så enorm och omfattande att det inte är meningsfullt att belysa den på annat sätt än att konstatera den som oöverskådlig och näst intill ickehanterbar. Ett sätt att illustrera hur mycket forskning om Dewey det finns är att konstatera att det finns ett antal pedagogiska skolor och flera filosofiska traditioner som grundar hela sin filosofi på Dewey. I Sverige finns friskolor som är uttalat Dewey-inspirerade och många anser att hela svenska skolsystemet och läroplaner bär på klara spår av Deweytankar. I Sverige är Thomas Englund en av de främsta på området Dewey tillsammans med Ulf P. Lundgren och Sven G. Hartman.¹² Något förvånande finns inga arbeten (på Södertörns högskola) om Dewey i något sammanhang som exempelvis i filosofi eller idéhistoria vilket hade varit naturligt med tanke på det genomslag som Dewey haft för kommande västerländsk filosofi.

¹¹ Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*, Stockholm: Liber, 2000, s.21

¹² Englund har skrivit förordet till den Svenska utgåvan av *Demokrati och utbildning*. Hartman har tillsammans med Lundgren gjort förordet till *Individ, skola och samhälle* och Lundgren har bidragit med avsnittet om Dewey i *Boken om Pedagogerna*, Svedberg & Zaar. Stockholm: Liber 1994

2. John Dewey

John Dewey föddes i Vermont, USA 1859 och dog i New York 1952.¹³ Efter att ha jobbat som high school-lärare i två år inledde han sina doktorandstudier vid Johns Hopkins University 1882, alltså 23 år gammal samtidigt som han fick en lärartjänst vid University of Michigan.¹⁴ När han var 35 år blev han professor i filosofi vid University of Chicago. 1905, vid en ålder av 56 år, tillträdde Dewey som filosofiprofessor vid Columbia University i New York där han var verksam resten av sin långa akademiska karriär. Redan kring år 1900 betraktades Dewey som en av sin tids mest framstående filosofer. Tillsammans med Charles S Peirce och William James ses Dewey idag som en av den amerikanska pragmatismens främsta förgrundsgestalter.¹⁵

John Dewey och hans fru Alice Chipman Dewey startade ett par år efter att han tillträdde som professor i Chicago en försöksskola intill universitetet i Chicago. Som grundare och verksam vid denna försöksskola arbetade Dewey med att formulera olika program för sin skolverksamhet och det är i detta arbete många av hans viktigaste pedagogiska texter växte fram. Deweys samlade verk är enormt omfattande och han var länge produktiv som filosof och akademiker. De samlade verken omfattar 37 volymer och spänner över sju decennier!¹⁶

3. Pragmatism

*"Beliefs are habits of action rather than representation of reality"*¹⁷

Dewey är inte viktig bara för alla som specialiserar sig på pedagogik. För idéhistoriker och filosofistuderande ses Dewey som en av representanterna för den tidiga amerikanska pragmatismen.

Tillsammans med Charles Sanders Peirce och William James (och George Herbert Mead) grundlade Deweys idéer den tanketradition som än idag blomstrar i USA med framstående filosofer som W. V. O. Quine, Hilary Putman och Richard Rorty (vems tankar snarast är att betrakta som postmoderna).¹⁸

¹³ Dewey, John. *Individ, skola och samhälle*, Stockholm: Natur och Kultur, 1980 (De olika uppgifterna och årtalen till biografin har jag främst hämtat från inledningen till *Individ skola och samhälle*)

¹⁴ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, Göteborg: Daidalos, 1997, s.14

¹⁵ Nordin, Svante. *Filosofins historia*, Lund: Studentlitteratur, 1995, s.488

¹⁶ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op cit, s.13

¹⁷ Mautner, Thomas, Edit. *The penguin dictionary of Philosophy*, op. cit, s.441

¹⁸ Dewey, John. *Demokrati och utbildning* op. cit s.22 (Rorty gästade Södertörns högskola 2003 och gav sin föreläsning med den, för pragmatismen anslående, tankvärda titeln "Hopp istället för kunskap". Min anm.)

Kännetecknande för pragmatismen är att istället för att röra sig kring klassiska - ofta idealistiska - filosofiska frågor som ande, materia och sken behandlar en pragmatiker frågor som har att göra med de *praktiska följderna* av olika tankesätt och handlingar.¹⁹ Pragmatismens grundsyn på filosofi och mänsklig verksamhet är att "*beliefs are habits of action rather than representation of reality*" som Peirce för 150 år sedan (runt 1870-talet) uttryckte det.²⁰

Det är inte en entydig eller enhetlig filosofi och det finns vissa skillnader mellan de olika företrädarna. Den av den amerikanska allmänheten mest kände James (som var Peirce lärjunge) kallade sin filosofi slutligen "pragmatism" för att markera sin särart och för att påvisa skillnaderna i tankegångarna. Man brukar säga att Peirce var upphovsmannen till pragmatismen, James ideologen och Dewey tillämparen.²¹

3:1 Sanningsteorier och sanning i pragmatismen

När man idag inom skolfilosofin²² pratar om sanningsteorier brukar pragmatismen tillsammans med koherens- och korrespondensteorin få representera var sin egen sanningsteori. För att kunna förhålla sig till pragmatismen kan sanningsteorin ge ett exempel. Jag ska göra en avstickare och kortfattat gå in korrespondens- och koherensteorin. Dessutom är sanningsteorier roliga och intressanta i sig.

De två andra teorierna, utöver pragmatismen, är alltså korrespondens- och koherensteorin. Korrespondensteorin är den äldsta sanningsteorin och den dyker först upp som en fras i en av Aristoteles skrifter. Skrifterna känner vi idag igen under namnet Metafysiken (Den mer exakta platsen är Metafysiken, s.1077b26. Frasen brukar på engelska översättas med "*to say of what is that it is, or of what is not, is true*".²³). Namnet "metafysiken" på dessa skrifter beror på att när Andronicus av Rhodos på 100-talet f.kr sammanställde de skrifter av Aristoteles som behandlar det som vi kallar metafysik (som blev 14 volymer) var detta just de skrifter som blev placerade direkt *efter* skrifterna som behandlar *fysiken*. Metafysiken (*ta meta ta physika*) betyder alltså "det som kommer efter fysiken". Metafysik eller som man också brukar säga "den

¹⁹ Dewey, John. *Individ, skola och samhälle*, op. cit, s.13

²⁰ *The penguin dictionary of Philosophy*, op. cit s.441 Pearce fick uttrycket ursprungligen från Alexander Bain.

²¹ Stensmo, Christer. *Pedagogisk filosofi*, Lund: Studentlitteratur, 1994, s.169

²² Med skolfilosofi menar jag filosofi i svenska gymnasieskolan eller på ett inledande stadium även på akademisk nivå.

²³ Mautner, Thomas, Edit. *The penguin dictionary of Philosophy*, op. cit, s.573 (min kursivering)

första filosofin” behandlar av tradition de grundläggande och fundamentala begreppen såsom verklighet, existens och substans etc.²⁴ Dewey ville röra sig bort ifrån metafysiken (och dess idealism som han tyckte saknade grund) då han tyckte den mänskliga verksamheten i handling var det viktiga.

Ett extremt förenklat sätt att förklara korrespondensteorin kan vara ”om en sats överensstämmer med vad man i den beskriver”. En modern tolkning är ”P är sant om och bara om P”. Alltså ”det snöar” är sant bara om det faktiskt snöar.

Koherensteorin o sin sida har utvecklats av många filosofer med start från exempelvis Leibniz, Spinoza och Hegel²⁵. Dessutom finns många olika versioner. Man kan förenklat säga att en sats eller omdöme bara är sant enligt koherensteorin om det bekräftas av andra omdömen och genom dessa kan bilda ett motsägelsefritt system.²⁶ Exempel på detta kan vara ”Alla ungarlar är ogifta”. Hur detta stämmer förstår alla som vet att ungarlar är män, karlar, som inte är gifta, ogifta, och bildar därför ett slutet sanningssystem.

Så åter till pragmatismen, pragmatismens sanningsteori är precis som pragmatismen själv - inte entydig. En version är ”Vad är sant är det som har nytta”.²⁷ Det är främst William James som formulerade det som idag kan ses pragmatismens sanningsteori. Sanning är enligt James det som fungerar, som ger tillfredsställelse, som är användbart och fruktsamt, det som främjar livet.²⁸ James omvandlade Peirce uttryck ”*beliefs are habits of action rather than representation of reality*” till den mer tillspetsade versionen ”*a true belief is one which leads to successful action*”²⁹ Pragmatismens starkaste företrädare är som sagt, tillsammans med Dewey, James och Charles Sanders Peirce som idag av många ses som USA:s främste filosof genom tiderna.³⁰ Det var dock James som fick störst genomslag i sin samtid så pragmatismens egentliga grundsyn går att debattera.³¹

Peirce sanningsteori är mer diffus och svårtolkad och har fått många olika meningar beroende på vem som i efterhand har tolkat honom. I likhet med koherensteorin menade Peirce bland annat att vi ska utgå från olika begrepps användning för att kunna förstå dem.

²⁴ Mautner, Thomas, Edit. *The penguin dictionary of Philosophy*, op. cit, s.351

²⁵ Ibid. s.573

²⁶ Nordin, Svante. *Filosofins historia*, op. cit, s.483

²⁷ Dewey John. *Individ, skola och samhälle*, op. cit, s.17

²⁸ Nordin, Svante. *Filosofins historia*, op. cit, s.488

²⁹ Mautner, Thomas, Edit. *The penguin dictionary of Philosophy*, op. cit, s.441

³⁰ Nordin, Svante. *Filosofins historia*, op. cit, s.485

³¹ Ibid. s.487

Man kan säga att James gick ett steg längre än Peirce tankegångar när han placerade sanningen i själva nyttan.³²

Intressant i det här sammanhanget är att Dewey tyckte att filosofins verkliga värde låg i att *definiera problem och olika metoder för att hantera dessa istället för att lösa dem.*³³ Alltså, egentligen inte att lösa problem utan att närma oss dem, det är den mänskliga aktiviteten som är det viktiga. Dewey menade att om det finns osäkerhet i livet så måste filosofin återspegla denna osäkerhet. Verkligheten är något ständigt föränderligt som inte har något slutmål. I samklang med Darwins evolutionslära fortsätter utvecklingen bortom naturens och människans nuvarande nivå.³⁴ Utvecklingen och därmed människans verklighet kommer att fortsätta utvecklas så länge det finns mänskligt liv.

Deweys pragmatism har ibland kallats för naturalism och själv kallade Dewey sin pragmatism både för instrumentalism och experimentalism vilket kanske kan ge oss en viss vägledning.

³² Dewey, John. *Individ, skola och samhälle*, op. cit, s.17

³³ Dewey, John. *Demokrati och utbildning* op. cit, s.14

³⁴ Stensmo, Christer. *Pedagogisk filosofi*, op. cit, s.171

4. Deweys ”Demokrati och utbildning”

... om vi är beredda att betrakta utbildningen som den process där grundläggande intellektuella och emotionella dispositioner gentemot naturen och medmänniskan utformas, kan filosofin till och med definieras som *den allmänna teorin om utbildning*.³⁵

Bland de 37 volymer som de samlade verken av Dewey utgör så är det volym 14 som satt störst spår i västvärldens pedagogiska tanketradition. *Demokrati och utbildning* är ett klassiskt verk som har fungerat som inspiration för många tänkare efter honom och som teoretisk grund för en rad olika pedagogiska inriktningar runt om i världen. Boken publicerades 1916.³⁶

Tomas Englund skriver i inledningen till den svenska utgåvan att *Demokrati och utbildning* är jämförbar med Aristoteles *Den Nikomachiska etiken*, Platons pedagogiska texter, Comenius *Didactica Magna*, Rousseaus *Émile* och Durkheims *Education et sociologie*.³⁷ Om detta stämmer återstår väl att se men min förhoppning är i alla fall att vi ska få en inblick i den rika filosofi som Dewey verkar kunna erbjuda för att kanske, i bästa fall, själva kunna avgöra.

Som sagt är Dewey en inspirationskälla för många både inom och utanför utbildningsvärlden. Några rörelser som uttryckligen är knutna till Dewey är Progressivitismen, Rekonstruktionismen och Neopragmatismen.³⁸ Jag tänkte kort, bara i förbigående, nämna dessa.

Både progressivitetisk och rekonstruktionistisk utbildningsfilosofi grundar sig i stor utsträckning på Deweys verk *Demokrati och utbildning*. Progressivitismen kan ses som en samlingsbeteckning på en reformpedagogisk utbildningstradition med mål att förändra utbildningen på 1900-talet. Progressivitismens grund låg i Deweys skrifter som han gjorde runt sekelskiftet. Rekonstruktionismen är explicit relaterad till just *Demokrati och utbildning* och *demokratifunktionen* i utbildningen.³⁹ För rekonstruktionisterna är Kapitel 7, ”*Den demokratiska utbildningen*” inte helt oväntat, extra viktig. Rekonstruktionismen lade stor vikt vid propagandakritik och en skola som skulle förbereda goda, kritiska och ansvarstagande medborgare⁴⁰. Deltagardemokrati är ledordet och att uppmana intresset hos eleverna för samhällsfrågor är centralt. Just rekonstruktionismen har haft stor betydelse för skolan även på

³⁵ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.14

³⁶ Ibid. s.13

³⁷ Ibid. s.29

³⁸ Ibid. s.15-16

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid. s.20

senare år och har även påverkat Sverige i viss utsträckning.⁴¹ Också den tanketradition som kallas för Neopragmatismen har demokratin i fokus men betonar i större utsträckning ”den demokratiska livsformens kommunikativa karaktär”⁴² snarare än själva utbildningen.

För Dewey är *Demokrati och utbildning* av stor betydelse och intar en central plats i hans filosofi då utbildningen *i sig* kan ses som filosofi, som jag ville visa med citatet ovan. Eller tvärtom, filosofi kan ses som utbildning. Dewey ville betona ett filosofiskt perspektiv på utbildning och dessutom göra kopplingar till demokratin. Detta är av stor vikt för den här uppsatsen då den har undertiteln ”Filosofi är Pedagogik”. Vikten av utbildningen *i sig* för Dewey och resonemanget om huruvida det verkligen går att se Filosofi som Pedagogik ska jag återkomma till senare då jag i detta nu ämnar att mer ingående behandla *verket Demokrati och utbildning*. Intressant är kopplingen mellan demokrati och utbildning som Dewey gör när man tar i beaktande min koppling mellan filosofi och pedagogik. För en pragmatiker är ju filosofi någonting som man i den mänskliga verksamheten grundar just i samhället. På detta sätt blir filosofi i förlängningen demokrati vilket jag återkommer till i slutet av uppsatsen.

För att kunna hantera ett filosofiskt verk som omfattar mer än 400 täta sidor med en rad olika poängar bör vi göra klart för oss vad det är vi letar efter. Då utrymmet är begränsat måste vi erinra oss om att vårt syfte är att skriva en c-uppsats på 25-35 sidor och inte en doktorsavhandling (vilket visserligen skulle vara betydligt mer tillfredsställande). Det jag skall lyfta fram och belysa i denna uppsats är; *utbildningens demokratifunktion, individens kunskap om världen, att tänka, kunskapsteori, moral, och filosofi*.

4:1 Utbildningens demokratifunktion

”Samhälle är ett ord men många saker.”⁴³

Utbildning inom skolvärlden bedrivs i sociala grupper och utbildning skall ses som en social process.⁴⁴ Dessa grupper är av olika typ, olika sammansättning och har olika förutsättningar. Alltså precis såsom samhället är i övrigt. Dewey menar att man måste ta hänsyn till samhällsgruppen och grupperns speciella karaktärsdrag för att utbildningen varierar och ska

⁴¹ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.20 Efter andra världskriget fick rekonstruktionismen stort genomslag i USA och Europa men fick ge vika för ekonomiska tillväxtkrav. Skolan blev snarare inriktad på arbetsmarknadsförberedande än medborgarförberedande med demokratisk uppfostran i centrum.

⁴² Ibid. s.16

⁴³ Ibid. s.121 (min kursivering)

⁴⁴ Ibid. s.140

variera just på grund av hur man faktiskt lever i gruppen.⁴⁵ Alltså, utbildningen måste skilja beroende på var i samhället den verkar och därför måste man känna till samhället där utbildningen skall bedrivas.

Viktigt att betona är att "samhället" är en oändlig mångfald och i verkligheten i själva verket är många små samhällen. Dewey menar att samhället är "en hop löst förbundna samhällen snarare än en inklusiv och tät gemenskap för handling och tanke".⁴⁶ Man skulle kunna skriva samhälle överstruket i detta sammanhang eftersom begreppet kan ses som missvisande då det (enligt Dewey) inte finns något egentligt samhälle i den vanliga bemärkelsen. I detta ~~samhälle~~ tenderar olika grupper att fostra "inom gruppen" och socialiserar på olika sätt beroende på gruppens kvalité vilket gör att vi måste försöka mäta värdet, alltså kvalitén, på gruppen som ska fostra.⁴⁷ Skolan ska se till och motverka att de dåliga faktorerna som en problemfylld grupp tillhandahåller så de inte genomsyrar tillvaron.

Skolmiljön har här enligt Dewey främst tre funktioner. Först skall skolan *tillhandahålla en förenklad miljö* där man ska kunna tillgodose (de önskade) de enklare och mer grundläggande egenskaperna som man behöver för att senare kunna gå vidare med hjälp av de redskap man erhållit genom utbildningen.⁴⁸

Den andra funktionen för skolmiljön är att *eliminera de negativa* (de icke önskvärda) faktorer som finns i samhället.⁴⁹ Alltså sådant som man kan förvänta sig ska påverka en människa negativt.

Tredje funktionen är att se till att varje elev skall få förutsättningar för att "höja sig över sina egna begränsningar"⁵⁰ jämfört med den sociala grupp han eller hon föddes i genom att tillhandahålla god kontakt med en (en önskvärd) bredare miljö. En bredare miljö kan innebära mycket men det handlar om att skapa möjlighet till önskvärd förändring. Rigida klassgränser (som en rigid miljö eller andra typer av begränsningar för människor att interagera mellan varandra och oberoende av social kontext) är för Dewey per definition någonting dåligt då stimulans och nya intryck leder till uppfostran och eftertanke vilket rigida gränser förhindrar.⁵¹

⁴⁵ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.121

⁴⁶ Ibid. s. 122

⁴⁷ Ibid. s. 123

⁴⁸ Ibid. s.55

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid. s.56

⁵¹ Ibid. s.124

Den grundläggande poängen är att isolering [i olika former av grupper] bäddar för rigiditet och stel institutionalisering av livet och för statiska och själviska ideal inom gruppen. Att [...] betrakta(r) främlingar och fiender som synonymer är inte en tillfällighet. Det beror på att de identifierar sin erfarenhet med rigid trohet mot gångna tiders sedvänjor. Mot en sådan bakgrund är det helt logiskt att frukta umgänge med andra, om sådan kontakt kan upplösa traditionen.⁵²

Dewey poängterar att alla expansiva tider i mänsklighetens historia han sammanfallit med när folk och klasser av olika anledningar tvingats eliminera avståndet till varandra.⁵³ Vad skulle i så fall kunna vara mer passande och eftersträvansvärt i ett utbildningssammanhang för att därigenom skapa förutsättningar för människor att vidga sina horisonter?

Mer explicit utvecklar Dewey det goda samhället (inte överstruket) såsom att det som ska kunna tillhandahålla en utbildning som möjliggör att individerna får ett personligt intresse för sociala relationer samtidigt som utbildningen i viss mån möjliggör kontroll för styrning. Utbildningen skall också uppmuntra intellektuella vanor som underlättar genomförandet av sociala förändringar utan att oordning uppstår.⁵⁴

Gällande demokrati är det som vi ovan kommit fram till hittills följande: Genom att påverka grupperna (i önskvärd riktning) på olika sätt i undervisningen så kontrollerar vi det sociala och dess prägel på individen. Dessutom skapar vi samspel mellan olika befintliga sociala grupper och möjliggör en förändring och fortlöpande anpassning samt möjliggör skapandet av nya sociala grupperingar (efter behov och önskemål). Detta menar Dewey är exakt vad som karakteriserar det demokratiska idealsamhället.⁵⁵ Detta är, menar jag, ”*utbildningens demokratifunktion*”.

4:2 Individens kunskap om världen

Uppdelningen mellan kropp och själ, teoretisk och praktisk kunskap och individ och värld bygger på en dualistisk filosofitradition. Dewey menar att uppdelningen i dualism bygger på ett falskt begrepp om världen och om en missuppfattning om hur relationen mellan människa och värld verkligen är.⁵⁶

⁵² Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.126 (Jag praktiserade lite pragmatism i återgivandet av denna referens då Dewey relaterar till ”vilda stammar” i sitt exempel vilket jag ser som en tradition inom filosofin som hör till gamla tiders retorik.)

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid. s.140

⁵⁵ Ibid. s.127

⁵⁶ Ibid. s.343

Om man förutsätter att vi har subjekt och objekt, alltså något som vet och något som skall vetas, så är det inte konstigt att vi efterfrågar förklaringar på hur dessa olika kommer i kontakt med varandra. Kontakten mellan subjekt och objekt skulle vi kunna kalla kunskap och en epistemologi har uppstått. (En) epistemologi brukar inom filosofin lite förenklat ses som en teori om kunskap. Dewey hävdar mycket riktigt att denna missuppfattning (alltså dualismen i filosofin) ledde till att vi fick en filosofi som nästan helt uppfylldes av detta tänkande, som alltså grundade sig på ett misstag.⁵⁷ Det den idealistiska filosofin har missat är den praktiska rörelsens verkliga betydelse.⁵⁸

Människor vill ha kontakt, påverka och interagera med ting och andra människor eftersom det är en del av den mänskliga naturen. Människor söker kontakt med världen. När man blivit påtvingad absurd kunskap från auktoritära källor prövar man ibland dessa i verkligheten. Man går från ”tänkandets deduktiva metod” till ”den induktiva, experimentella metoden”.⁵⁹ Deduktiv metod är när man på ett abstrakt sätt sluter sig till någontings giltighet genom en logisk följd.⁶⁰ Exempel på detta är; ”Alla människor är dödliga, Jag är en människa, Alltså är jag dödlig”. Problemet med den deduktiva metoden är att den inte behöver ha med verkligheten att göra då man utan problem kan byta ut delar av resonemanget. Exempelvis kan någon hävda att ”Alla svanar är vita” vilket logiskt sett skulle innebära att om man ser en svart ”svan” så är det inte en svan man ser utan någonting annat. *Induktiv metod å sin sida brukar betecknas som den metod där man drar allmänna generella slutsatser utifrån upplevda, empiriska förhållanden eller ”fakta utifrån upplevelser”*.⁶¹

Det är denna rörelse som borde forma uppfattningen (alltså att själv undersöka giltigheten på sakförhållanden) om sanning och teorier om världen men eftersom man i skolan har uppmanat och betonat individens skyldighet att själv skaffa sig kunskap så har missuppfattningen att kunskap bör förvärfvas ensamt och att kunskap är något personlig och privat brett ut sig vilket återspeglas i den mänskliga utbildningstraditionen. Det vore bättre om kunskapen förvärfvas och behandlas hos individen i en social process tillsammans med andra.

Att betrakta medvetandet som jagets helt och hållet isolerade egendom är raka motsatsen till sanningen. Jaget *blir* medvetet i samma mån som kunskap levandegörs

⁵⁷ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.346

⁵⁸ Ibid. s.345

⁵⁹ Ibid. s.347

⁶⁰ Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*, Op. cit, s.23

⁶¹ Ibid. s.19

i livet omkring det; jaget är inte ett avskilt medvetande som på nytt bygger upp kunskap för sin egen räkning.⁶²

Ett problem med kunskap är att det tenderar att bli ”det som vi tar för givet”⁶³. När vi en gång lärt oss något upplever vi det som att vi inte längre behöver fundera kring det.

En kunskaps funktion (det vi ser som fakta, sanning eller det rätta) blir till det vi lärt oss och vi är nöjda så länge det all dagliga livet fungerar. Det är tur att själva tänkandet *i sig* enligt Dewey är en process som kännetecknas av tvivel och stor osäkerhet. Genom att tänka på vad vi faktiskt gör och vad det får för konsekvenser utökas ständigt vår kunskap om omvärlden och vi kontrollerar våra teorier och anpassar, rekonstruerar, bilden av verkligheten.⁶⁴ På detta sätt poängterar Dewey vikten av det individuella kritiska tänkandet samtidigt som han alltså kritiserar att kunskap skulle vara som ett individuellt projekt. Det är hos varje individ nya föreställningar uppkommer men det är i samverkan med andra vi bygger upp den rådande bilden av världen.

För skolan gäller det att veta hur man ska förhålla sig till människans ”kunskapsproblem”⁶⁵. Man måste använda förutsättningarna för lärandet, den mänskliga naturen, till sin fördel. ”*När lärande är en del av ett aktivt arbete som omfattar ömsesidigt utbyte träder den sociala kontrollen in i själva läroprocessen.*”⁶⁶ Om man inte lär i en social process tillsammans med andra så kommer kunskaperna bli absurda. Vi får en individuell karaktär på det vi lär oss i skolan som gör att skolan i förlängningen blir till en världsfrånvärd institution som man i allmänhet ser som någonting ”nödvändigt ont”. Dewey håller med John Stewart Mill när de i samklang säger att ”skolorna är bättre lämpade till att forma elever än forskare”.⁶⁷

Skolan skall enligt Dewey bygga på en social gemenskap där individer fritt ska få samverka för att lösa uppgifter. Det är de egna intressena som ska få utgöra kärnan för verksamheten och varje individ skall uppmanas att delta och utveckla gruppen i sin helhet. Det kommer inte att bli ”fritt” eller kaos då det ska finnas klara mål och riktlinjer för skolan som eleverna

⁶² Dewey, John. *Demokrati och utbildning* op. cit s.347

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Dewey använder inte begreppet ”kunskapsproblem”. Det jag menar med kunskapsproblem kan ses som den dualistiska uppdelningen mellan individ – värld och individ och det sociala kollektiv som vi deltar i och som formar vår syn på omvärlden. Alltså det allmänna problemet med att folk oftast har fel utan att bry sig eller har fel och tror att de har rätt. Problemet är egentligen inte att de har fel utan vad detta i praktiken kan leda till. Krig, rasism och annat elände.

⁶⁶ Ibid. s.353 (min kursivering)

⁶⁷ Ibid. s.393

förväntas följa under lärarens ledning. Dessutom poängterar Dewey att varje personlig idé är som en inre kvalité hos individen vilken kommer till uttryck i en positiv handling.⁶⁸ Handlingen bidrar till alla individer i gruppens mentala utveckling och arbetet framskrider tillsammans med gruppens kunskapsinhämtning. Påtvingat fysiskt lugn hämmar denna process och leder till att förståelsen av problem blir lidande.⁶⁹ Dock krävs också möjlighet till individualitet och möjlighet till lugn och då alla individer är beroende av att kunna få sitt eget utrymme. Individualitet och social gemenskap ska återigen samverka.

Möjligheten till en adekvat förståelse av problem är av avgörande betydelse för gruppens verksamhet. Om vi erinrar oss att Dewey menade att människors tänkande per definition förbättrar tillvägagångssättet då den mänskliga tanken alltid utgår från att arbeta i ett perspektiv av tvetydighet och en osäkerhet som gör att vi hela tiden vill förbättra vårt handlande då vi verkligen får en chans att tänka efter vad vi egentligen gör leder till att om vi får rätt förutsättningar för problemlösande blir det automatiskt bättre. Man måste utgå från den mänskliga naturen i undervisningen i stället för att motverka den. I kunskapen och i övrigt styrs handlandet av sitt syfte för en individ i sin värld och det vore dumt att motarbeta detta i skolan som är den plats där man verkligen borde göra allt för att underlätta kunskapsinhämtning genom rätt undervisning (men även på andra sätt som genomtänkt grupp sammansättning eller annat som har med det pedagogiska ledarskapet att göra).

4:3 Att tänka

”Tänkande är [...] den medvetna strävan efter att upptäcka *specifika* samband mellan det vi gör och de konsekvenser som följer, så att de två momenten blir sammanhängande.”⁷⁰

Här skall vi (kanske på gränsen till lite abstrakt) behandla tänkandet eftersom kunskapen om världen är kopplad till tanken och människans agerande i stor utsträckning handlar om att tänka. I citatet ovan ser vi att Dewey sammanlänkar tänkandet till erfarenheten, som en del av den. Vi skall här förstå erfarenheten som tvådelad. Dels befinner vi oss i en speciell situation från vilken vi agerar. En situation i livet eller när vi bara går över gatan. Men erfarenheten också är *den aktiva verksamheten* när vi handlar i olika situationer. Här pratar Dewey om ”den speciella kombinationen”. Vi befinner oss på ena sidan av gatan och väljer att ta oss

⁶⁸ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.354

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. s.190

över vägen. ”Vi gör något åt förhållandena och sedan gör de något med oss i gengäld, sådan är den speciella kombinationen.”⁷¹

Men vad är då att tänka? Jo, tänkande är just den process som vi genomför när vi försöker finna de olika sambanden som finns mellan det vi gör och handlingens konsekvenser. Alltså kan tankarna liknas vid/vara del av en erfarenhet. När vi tänker så experimenterar vi i en viss utsträckning. Vi vet inte säkert men vi gör ett antagande. Deweys förklaring är att tänkande är att söka efter något som ännu inte finns till hands.⁷²

Allt tänkande är ett risktagande eftersom vi försöker förutspå en viss konsekvens för våra handlingar (som vi inte med säkerhet kan veta). När vi väljer att gå över gatan (och hur vi går över) så antar vi att vårt handlande kommer att få vissa följder. Kunskapen om världen (kapitel 4:2) och tänkandet är naturligtvis i nära förbindelse då vår kunskap påverkar hur tankens utgångspunkt ser ut.

Det intressanta med Deweys syn på ”tanken” är betoningen på den osäkra sidan av våra överväganden. Tanken är hypotetisk tills vi sett resultatet av det vi genom tanken valt att göra. Och hypotetiska sanningar samt möjligheten till provisoriska resultat är tankens inneboende kraft och en del av tankens funktion. Det är ett problembaserat förhållningssätt som vi ska ha när vi behandlar Deweys tanke eftersom det är sambandet mellan våra handlingar och konsekvenserna vi är ute efter. Att ”sitta och tänka” på gamla händelser eller upplevda episoder av våra liv är inte riktigt vad som är det viktiga i detta sammanhang, även om det också till stor del är att hitta samband och (till synes) logiska förklaringar.

För att sammanfatta vad tanken är; Tankens plats hos Dewey är i erfarenheten. Vi vill tänka eftersom vi vill påverka olika händelseförlopp genom vårt agerande. De olika stegen i tänkandet är att uppfatta ett problem för att sedan observera våra villkor (vår situation). Därefter utformar vi en tänkt slutsats för vårt handlande och därefter testar vi tankens hypotes (alltså det vi tror att vi skall uppnå) genom att träda till verket. Detta resulterar i kunskap (som är nästa kapitel) vilken alltså är till nytta för tänkandet.⁷³ Tankens huvuduppgift är framåtblickandet.

⁷¹ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.183 (min kursivering)

⁷² Ibid. s.192

⁷³ Ibid. s.196

Vad skolan beträffar så är tanken naturligtvis central. Skolans roll är generellt att utveckla elevernas förmåga till tänkande.⁷⁴ Men det finns ett stort problem med idéer och tankar. Det finns egentligen inte en tanke som kan överföras från en person till en annan eftersom tanken som vi sett handlar om att se samband till grund för sitt eget handlande. Därför är det inte önskvärt att eleverna ska lära sig en massa abstrakt och obegriplig fakta om de inte får ”gå i omedelbar närkamp med problemets förutsättningar”⁷⁵ och därefter finna sina egna idéer, tankar, om vad man kan göra.

Själva undervisningsmetoden som Dewey förespråkar för att ge största möjliga utrymme åt tankens utveckling är uppdelad i fem generella punkter. Först skall eleven sättas i en situation som är relevant för eleven (och som eleven är intresserad av). Sedan skall ”ett autentiskt problem” komma ur denna situation i syfte att stimulera tänkandet. Tredje steget är att ge eleven verktyg för att lösa problemet (exempelvis i form av kunskap och observationer). Fjärde steget är att eleven skall komma på olika lösningar för att lösa problemet samt att metodiskt utveckla dessa lösningar. Till sist skall eleven få testa sin lösning, tillämpa sin metod, för att se innebörden av tankegångarna samt att upptäcka deras sanna värde.⁷⁶

Särskilt stötande är tanken att andra, boken eller läraren, erbjuder färdiga lösningar i stället för att ge eleven det material som han själv måste använda och anpassa för att kunna besvara frågan.⁷⁷ [...] Att dra en slutsats är alltid att ge sig in i det okända, ett språng bort från det som redan är känt.⁷⁸

4:4 Kunskapsteori

”Kunskap kan inte vara en bekymmerslös iakttagares förströdda iakttagelse”⁷⁹

Som vi sett i föregående kapitel gör Dewey upp räkningen med en föråldrad och teoretiskt avskärmad filosofi (eller filosofier). De tidigare kunskapsteorierna präglas av den förödande dualismen som omöjliggör en adekvat förståelse av världen. Dessutom har den gamla filosofin förstört skolan genom betoningen på teori kontra praktik.

⁷⁴ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.197

⁷⁵ Ibid. s.204

⁷⁶ Ibid. s.208

⁷⁷ Ibid. s.202

⁷⁸ Ibid. s.203

⁷⁹ Ibid. s.391 (min kursivering)

Dewey hävdar att dualismen har sitt ursprung i de barriärer som vi diskuterat under kapitlet om utbildningens demokratifunktion. Hindren är de barriärer som hindrar olika grupper av människor att på ett fritt och ledigt sätt berika varandras tankevärldar.⁸⁰

Den syn på kunskap som har sin grund i att medvetandet skulle vara en rena åskådningens aktivitet (ungefär som ett facit eller ett ”perfekt” fotografi om något sådant skulle finnas) blir uppenbart ohållbar när vi betänker att de organiska formerna utvecklas med hänsyn till varandra i ett komplext system som inte låter sig schemaläggas. Dessutom vet vi mycket riktigt som Dewey bekräftar att hjärnan och kroppen (och i förlängningen naturen) är ett⁸¹, alltså kan vi inte ha ett fristående medvetande. Kunskapens roll ska inte vara som betraktande utan som någonting annat, vilket jag snart kommer till. *Med detta som grund tror jag att Dewey menar att kunskapen aldrig kan vara fullkomlig.*

... läran om den organiska utvecklingen visar att den levande varelsen är en del av världen, delar dess växlingar och öden, och gör sig själv trygg i sitt prekära beroende bara när hon intellektuellt identifierar sig med de omgivande föremålen och förutsäger de framtida följderna av det som händer och utformar sin egen verksamhet i enlighet därmed.⁸²

Det största problemet hos folk, enligt Dewey, är ”att människor vill ha stöd av dogmer, av trossatser som bestäms av auktoriteter”⁸³ bara för att slippa tänka själv och ta ansvar för sitt handlande. Man är trygg i sin tro och vill gärna fortsätta i gamla hjulspår. Detta resonemang liknar Kants ”*Sapere aude!*”⁸⁴. Låt dig göra dig fri från ditt oförnuft, *våga använda ditt förnuft!* Alltså även om man är rädd för det nya så bör man försöka använda förnuftet.

Dewey skiljer på kunskap och vana. Vanans ursprungliga uppgift är inte att förutse förändringar eftersom vanan oftast bara vill att allt förblir som det tidigare var.⁸⁵ Det är istället kunskapens uppgift att se till att erfarenheter ställs till andra erfarenheters fria förfogande.⁸⁶ Fritt förfogande innebär att nya kunskaper ska få verka fritt utan att förfalskas då de pressas in i befintliga mallar (som alltså vana tenderar att göra). Vanan gör att vi kan hantera liknande

⁸⁰ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.387

⁸¹ Ibid. s.391

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid. s.393

⁸⁴ Uttrycket blev stort genom ”Sanningens vänner”, Berlin anno 1736, vilka fick begreppet från Horace. Ingenting skulle hållas för sant utan anledning.

Kant tolkade *Sapere aude!* som upplysningens motto i in essä *Vad är upplysning?* från 1784.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

situationer (som vi alltså redan varit med om) i framtiden och ställa nya erfarenheter vid sidan av gamla och likställa dem. *Detta leder till att vanan ofta kan missleda oss eftersom erfarenheterna kanske inte låter sig inordnas i det tidigare mönstret.* Således blir kunskapens uppgift att vara ”förmågan att förstå de sammanhang som bestämmer ett föremåls användbarhet i en given situation”⁸⁷ och detta trots vanans motstånd.

Nya erfarenheter leder till möjligheten till ökad kontroll och förståelse av omvärlden samt gör att världens händelser får större mening och verkar inte lika absurda och meningslösa. Målet är att vanan skall fyllas av så mycket kunskaper och erfarenheter som möjligt vilka skall bidra till att göra mer och mer riktiga iakttaganden möjliga. Och därmed kan vi göra bättre val när vi handlar. Händelser får större signifikans desto mer kunskap vi har. Det blir bara roligare och roligare.

Intressant tankegång hos Dewey är att kunskapens innehåll består i det som redan hänt samtidigt som kunskapens mål och referenspunkt ligger i framtiden.⁸⁸ Man förstår det som hänt eller pågår samtidigt som man skapar möjligheten att förstå vad som bör göras. Dewey menar att vi ofta går miste om kunskapens framåtriktade referens⁸⁹ då vi alltid försöker se den som självklar för att den skall passa in i vår allt för rigida vana. *Kunskapen lär oss i bästa fall hantera framtidens kommande problem.* Alltså, på motsatta sätt som när vi i skolan försöker pressa in fakta utan något verkligt mål eller utan att vara socialt förankrad i en läroprocess. Om man inte använder det man lär sig i skolan spelar det ingen roll om det är sant eftersom det då aldrig hunnit bli verklig kunskap i Deweys mening. ”I verklig kunskap finns det en särskiljande och generaliserande funktion som samverkar.”⁹⁰ Det gäller att kunna och att göra.

Eftersom demokrati i princip står för fritt och ömsesidigt utbyte och för social kontinuitet måste den på motsvarande sätt utveckla en kunskapssteori som i kunskap ser den metod genom vilken en erfarenhet görs tillgänglig genom att ge vägledning och mening åt andra erfarenheter.⁹¹

Dewey säger explicit att hans kunskapssyn är pragmatisk och att den har som uppgift att hävda vetandets sammanhang med en mänsklig verksamhet som syftar till att förändra den omgivande miljön på ett ändamålsenligt sätt.⁹² Kunskap gör det möjligt att hantera

⁸⁷ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.394

⁸⁸ Ibid. s.395

⁸⁹ Ibid. s.396

⁹⁰ Ibid. s.397

⁹¹ Ibid. s.399

⁹² Ibid. s.398

omgivningen till största möjliga fördel. Dewey verkar onekligen ha ett sant demokratiskt förhållningssätt med den mänskliga verksamheten som ett självändamål i centrum.

4:5 Moral

”Att leva ett medvetet liv är att ständigt börja om på nytt.”⁹³

”Moral” är en storhet inom filosofi och utbildning såväl som inom all verksamhetsförankrad tankeverksamhet där mänskliga förhållanden kommer i första rummet. I skolan och dess verksamhet är personlighetsdanning (tillsammans med tänkandet generellt) ett vedertaget övergripande mål.

Även om moral är viktigt när vi teoretiskt behandlar hur personer bör umgås tror jag Dewey inte menar att vi ska ha moralundervisning i den bemärkelsen att vi ska ”undervisa i moral”. ”... [Att få önskvärd moral] med hjälp av lektioner i moral i ett demokratiskt samhälle är att förlita sig på sentimental magi.”⁹⁴

Rent formellt kan vi nog sluta oss till att moral *framträder* i handlingar. Men är det allt? Dewey lyfter fram *syfte* när han behandlar moralen. Han menar att om man handlar med ett syfte så handlar man på ett övervägt sätt.⁹⁵ Vi har med tanken övervägt de olika skälen att handla och sedan har vi lagt ihop för och emot för att sedan bestämma oss för en handling. Handlingarna och moralen grundar sig till stor del på kunskapen, som vi tidigare behandlat (kapitel 4:4 och 4:2). Eller snarare, kunskapen är genom en vana grunden för moralen. Det är inte frågan om en upprepning som den gamla tidens filosofi där man skiljer på tanke och handling, yttre och inre etcetera utan det är frågan om att människor tänker i ett förlopp utifrån vilken kontext handlingen skall sättas i verket och därigenom påverka individens relation till andra människor och världen. Som vi sett i kapitlet om individen och kunskapen om världen (kapitel 4:2) kan man inte förneka de sociala sidorna i människans mentala liv då vi i så fall tappar kontakten mellan individen och hennes omvärld.⁹⁶ Moralerna är alltså - precis som allting annat i mänsklig, gemensam verksamhet - inte någonting privat.

Kort avstickare; Här finns en koppling mellan Martin Heideggers tillvaroanalys som jag tycker är talande.

⁹³ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.415 (min kursivering)

⁹⁴ Ibid. s.409

⁹⁵ Ibid. s.402

⁹⁶ Ibid. s.349

Tillvaron finner "sig själv" i första hand i *det som* den bedriver, behöver, väntar på, förebygger – alltså i *dét* inom omvärlden tillhandsvarande som den i första hand *ombesörjer*.⁹⁷

Människans medvetna tankar är de olika önskningar vi har, de intryck och allt annat som påverkar på vilket sätt vi kommer att utveckla våra val och vårt handlande vilket påverkar andra. Eftersom livet är *ett enda* går det inte i moralen att göra en uppdelning mellan dess olika delar och inte heller från andra människor. Eller som Dewey uttrycker det; Moralisk individualism framkallas av den medvetna separationen av livets olika centra.⁹⁸

Vad har då moral med utbildning att göra? Jo, som sagt ovan är personlighetsdanning en naturlig del av utbildningen och därmed moral. Moral har med det personliga handlandet (tillsammans med andra) att göra och bör därför utvecklas i önskvärd riktning inom skolans institution.

När man skall få en människa att handla rätt gäller det att skapa ett intresse att handla på det sätt som vi har beslutat oss för att kalla rätt, vilket är vad som är önskvärt utifrån en samhällelig aspekt (som vi tillsammans har beslutat). Det räcker då inte med att införa lagar och regler för att sedan förorda att folk ska följa plikten, att göra sin plikt. "*Plikt*" leder bara till att individer genom självbedrägeri intalar sig själva att de handlat rätt när de "handlat enligt plikten".⁹⁹ (Handlar inte alla soldater som mördar eller torterar "enligt plikten", "- Jag gjorde bara min plikt"?)

Plikt är en abstrakt princip som rättfärdigar olika handlingar genom en abstrakt och, för utövaren, obegriplig ordning som inte på något sätt går att förklara eller rättfärdiga. Omvänt räcker det heller inte med att förlita sig på att folk "menar väl" med sitt handlande då det kan vara svårt för en enskild individ att avgöra vad som egentligen är att handla rätt, eller väl eller vad man väljer att kalla det.

Det vi istället måste göra är skapa ett intresse för vad man gör. Den som är genuint intresserad av att handla enligt det goda gör det trots hindren. "Han kan ta det onda med det goda; det ligger i hans intresse att möta och överbrygga svårigheterna och distraktionerna."¹⁰⁰ Dewey håller med Platon om att "Kunskapen om det goda är ingenting som man får från böcker eller andra människor utan den uppnås genom långvarigt kunskapsinhämtande"¹⁰¹ Det är således personlig erfarenhet genom utbildningen som är moralens verkliga källa. Det vi i

⁹⁷ Heidegger, Martin. *Varat och tiden*, Göteborg: Dadas, 1992, s.157

⁹⁸ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.349

⁹⁹ Ibid. s.404

¹⁰⁰ Ibid. s.409

¹⁰¹ Ibid. s.410

kapitlet om kunskap (kapitel 4:4) konstaterade ”det gäller att kunna och att göra” gäller på samma sätt för moralen.

Det vi tillämpar och gör i utbildningen tillsammans med andra är verklig moralisk kunskap.¹⁰² Sedan är det upp till skolan att ha läroplaner och riktlinjer som motsvarar den samhällsfunktion som vi vill att utbildningen skall ha. Enligt Dewey är det här främst två punkter. Dels att skolan *i sig* är som ett litet samhälle med egna sociala uppfattningar med en verksamhet som måste ge rum åt skapandet av önskvärd social atmosfär.¹⁰³ Det andra är att skolan måste gå hand i hand med samhället inom vilket skolan faktiskt befinner sig i.¹⁰⁴

Mellan samhället och skolan måste det få finnas ett fritt spelrum. Detta för att skolan inte skall få en ”akademisk isolering” men också för att vi skall uppnå den ”spridningseffekt” som vi vill att skolan ska ha på samhället i stort.¹⁰⁵ Här är kopplingarna till utbildningens demokratifunktion som jag behandlar under kapitel 4:1 uppenbara.

Dewey menar att det är tack vare den snäva och ”moralistiska” synen på moral som är orsaken till att vi inte lyckas uppnå de önskvärda moraliska värdena och de eftersträvansvärda målen inom utbildningen.¹⁰⁶ Utbildningen är inte bara medlet för att uppnå ett önskvärt liv, utbildning är ett moraliskt och eftersträvansvärt liv - om vi ger det rätt innebörd och mening.¹⁰⁷

Moral skall inte läras ut som ett eget ämne, eller som en del av filosofiundervisningens ämne, utan framträda genom utbildningens form.

4:6 Deweys filosofibegrepp

Temat för den här uppsatsen var Deweys filosofi och mer direkt om Deweys Filosofi kan ses som Pedagogik. För Dewey är utbildning som vi sett en process där erfarenhet och kunskap hand i hand förnyas och utvecklas.¹⁰⁸ Det finns ett intimt samband mellan människa och natur, individuellt medvetande och det gemensamma, skolans roll och elevens tankar, ”samhället” och medborgarnas tankar samt det enskilda medvetandets process att se tänkandet

¹⁰² Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.411

¹⁰³ Ibid. s.413

¹⁰⁴ Ibid. s.414

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid. s.415

¹⁰⁸ Ibid. s.375

som ett sätt att pröva beteendets gränser i förhållande till världen. Allt detta har sin grund i den filosofi som den målmedvetna handlingen har som utgångspunkt.

Det som skiljer filosofin från andra vetenskaper är filosofins nära samband med livsinställningen, livsåskådningen, religion eller vad man vill kalla det.¹⁰⁹ Matematik, kemi, historia och andra läroämnen erbjuder genom generaliseringar en mängd fakta om världen sedd ur människans synvinkel. Vad detta leder till är att vi inte kan förklara filosofin utifrån dess innehåll. Filosofin skall istället förstås som ett allmänt, totalt och ett generellt förhållningssätt eller som Dewey uttrycker det; ”från dispositionen gentemot den värld som den betecknar”¹¹⁰. Eftersom erfarenheten och världens intryck och dess påverkan på (sin) människa inte upphör kan man inte prata om en slutgiltig eller färdig filosofi. Vi kan inte heller tala om någon egentligt färdig kunskap. Filosofi bör enligt Dewey snarast kopplas ihop med tänkande istället för kunskap.¹¹¹

Välgrundad kunskap ses som vetenskap. Vetenskapen är bestämd och speciellt ordnad på ett rationellt sätt. *Det som tänkandet står för är något annat; nämligen framåtblickandet* (vilket vi sett i kapitel 4:3 ”Att tänka”). Filosofin är ett tänkande som kan ses som ”en föreställning om vad som är möjligt”¹¹² och inte som ett register över fakta. Filosofin är som ”ett tänkande som blivit medvetet om sig självt”¹¹³ och om det finns osäkerhet i livet måste detta återspeglas i filosofin.¹¹⁴

För att återknyta till utbildningen; Filosofins problem är att man på olika sätt döljer filosofiska problem i vardagen vilket gör det svårt för filosofin att verka på det sätt Dewey förespråkar. Istället för att hantera vardagen och det verkliga livet får vi en fackfilosofi som skapar ett svårt fackspråk (förhoppningsvis inte som den här uppsatsen) och ett förhållningssätt som inte rör de verkligt intressanta frågorna (alltså de frågor som pragmatismen och Dewey brydde sig om).¹¹⁵ Det är i utbildningen vi har chansen att utveckla tankarna om hur vi bör leva utifrån filosofins mänskliga betraktelsesätt. Att påverka elevernas liv genom utbildningen är att ha ett filosofiskt förhållningssätt där vi på olika sätt eftersträvar ett demokratiskt samhälle (kapitel

¹⁰⁹ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.378

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid. s.380

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid. s.381

¹¹⁵ Ibid. s.382

4:1; Utbildningens demokratifunktion). Det är i detta sammanhang som filosofin kan bli ”den allmänna teorin om utbildning”¹¹⁶.

Dewey understryker att en verklig filosofi måste påverka de mänskliga förhållandena och i detta sammanhang genom utbildningen. Skolan har en tendens att bli slentrianmässig och dess mål och metoder skall därför ständigt ifrågasättas och utvecklas, precis som livet, världen och kunskapen. Det är filosofins uppgift att erbjuda en ”besjälning” av skolans mål och medel (som inte går att skilja på) och det samtida livet i sig självt.¹¹⁷

Genom pedagogiken kan filosofin generera metoder så att mänsklig energi används i enlighet med seriösa och genomtänkta föreställningar om livet. Utbildningen är det laboratorium där filosofiska distinktioner blir konkreta och prövas.¹¹⁸ [...] Den mest inträngande definition av filosofi som kan ges är alltså att det är en teori om utbildning i dess mest allmänna form.¹¹⁹

Dewey finner som bevis för sin syn på filosofi och utbildning genom på det sätt som den europeiska filosofin uppstod. Grekernas skolning och syn på utbildning var enligt Dewey starten för det västerländska filosofiska tänkandet.¹²⁰ Filosofins grund är grekernas frågor om duglighet och lärande som utgick från att den bästa av mänskliga förmågor var kunskapen och tänkandet genom förnuftet. Detta menar jag är filosofins verkliga grund och dess verkliga försvarare.

¹¹⁶ Dewey, John. *Demokrati och utbildning*, op. cit, s.382

¹¹⁷ Ibid. s.383

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid. s.385

¹²⁰ Ibid.

5. Avslutning

Vi har i början av uppsatsen utrett hur pragmatismen förhåller sig till sanning och vad pragmatismen i stort står för. Pragmatismen är en tanketradition som betonar den mänskliga verksamheten och nyttan som det viktiga i våra handlingar. Pragmatikern Dewey utgick som vi såg från att verkligheten var något föränderligt och att filosofin därför måste utgå från ett perspektiv som ständigt omprövas och ifrågasätts. Kunskapen har inget egentligt slut och utvecklingen för människan och naturen kommer att fortsätta bortom nuvarande nivå. Människans verklighet kommer att förändras tillsammans med naturen och därmed vetenskapen och filosofin i stort.

Människan bedriver sin verksamhet i samhället och det är i samhället Deweys filosofi skall verka (i detta sammanhang genom utbildning). Utbildningens roll för samhället kommer i stor utsträckning i fokus med Deweys pedagogiska filosofi när det gäller skapandet av bra och dynamiska grupper där man försöker eliminera de mindre önskvärda faktorerna i det komplicerade och det allt mer differentierade samhället. Som vi sett är Deweys samhälle ett ~~samhälle~~ där utbildning kan erbjuda en för alla gemensam grund samt tillhandahålla gruppöverskridande medel. Även den individuella utvecklingen är i fokus när man i skolan skall se till varje enskild individs möjlighet att ”lyfta sig över sina begränsningar”. På en högre nivå formar man hela det gemensamma samhället (som ändå är en realitet) när man påverkar samhällets medborgare genom den utbildning man tillhandahåller dem. På detta vis formar man samhället i och genom skolans verksamhet och därmed genom pedagogiken.

Genom att ge eleverna verktyg för att tänka och därigenom kunna förhålla sig till världen kan vi få en bättre förståelse av vår faktiska realitet. När vi har en mer förnuftig verklighetsbild så kan vi också göra bättre val. När vi förkastar uppdelningen mellan kropp och själ, ande materia, människa natur skapar vi förutsättningarna att fokusera på det som är den verkliga källan till sanning och det som kan ge ett verkligt fruktsamt förhållningssätt till världen; den mänskliga aktiviteten och på det sätt vi väljer att närma oss vår värld. Människan är en del av världen där samhället ingår och människans själ går inte att skiljas från kroppen som är en del av den grupp hon tillhör och därigenom en del av samhället.

Jag har genom en närläsning av *Demokrati och utbildning* försökt utröna Deweys filosofi (och idéer om filosofi) och filosofins eventuella koppling eller sammansmältning med pedagogiken. Då jag främst har försökt förstå tankegångarna har jag inte i någon större

utsträckning fokuserat på att kritisera eller visat att jag hittat brister. Nu i efterhand inser jag att det kanske skulle vara på sin plats att belysa de brister som ändå finns. Då mitt syfte varit ett annat (och brist på utrymme) får kritiken stå tillbaka. De stora problemen är i vilket fall inte Deweys generella argumentation i texten, och inte heller hans syn på själva utbildningen. Snarare ser jag den kanske lite väl optimistiska människosynen (vilket visserligen präglade hela västvärlden under dessa årtionden) och en blind tro på att allt blir bra bara vi tillhandahåller det nödvändiga som lite överdriven. Dewey talar för den redan skolfrälsta och gränsar ibland till att framstå som naiv.

Rörande min egen text har jag förstått att jag i vissa avsnitt använder mig av ett ganska vardagligt språk (eller talspråk). Detta beror på att jag har uppmärksammat att det finns många begrepp och ord som rör filosofin (som ämne) och filosofins allmänna diskurs som är komplicerade/ovanliga. Jag har därför försökt kompensera genom att hålla mig på en mer avslappnad eller ”lättare nivå” rent språkligt. En text om filosofi blir lätt torftig och tråkig för läsaren vilket inte är bra om man vill nå ut till en bredare publik (som studenter på lärarutbildningen) än den inbitna filosofistudenten.

5:1 Studiens relevans för lärarutbildningen

Studiens relevans för Lärarutbildningen/skolan är av dubbel natur. För det första är det viktigt (ur vetenskaplig synvinkel) att belysa och behandla ett utbildningsfilosofiskt verk som har påverkat tänkandet kring utbildningen *i sig* och utbildningens fundamentala roll för samhället (om man vill förstå de rådande villkoren för utbildningen). *En läsning av Dewey kan helt klart vara en ingång till forskningen om och kring pedagogikens roll och gör det möjligt att se kopplingar mellan samhälle, utbildning och människan.*

För det andra leder detta arbete till att man som lärarstudent får en möjlighet att se hur skolan påverkar (eller kan påverka). *Genom arbetet får man klart för sig vilken roll en lärare kan ha då Dewey belyser skolans roll för samhället och möjligheten till att förändra och verka genom utbildning.* Skolans roll som social barriärbrytare och garant för att alla i samhället skall få möjligheten till samma kunskapsgrund (eller garantera ett minimum) är av avgörande betydelse för det goda samhällets demokratiska projekt. Att ge elever verktyg för att kunna fungera och ”höja sig över sina begränsningar” är också inspirerande för blivande lärare.

Den pragmatiska filosofin (som detta arbete behandlar) tillhandhåller dessutom ett tänkande som är väl lämpat för en yrkesutövning. Pragmatismen står för ett tänkande som rör

sig kring att kunna prestera och få vardagen att fungera. Det inte långsökt att inse den praktiska betydelsen av pragmatismen om vi erinrar oss att James sa *"a true belief is one which leads to successful action"*. Pragmatismen kan vara en doxa att ta till sig för en yrkeskår som alltid slåss mot klockan, lider av utbrändhet och problemet att sätta betyg. Dewey och pragmatismen tillhandahåller ett alternativ om man vi ha vägledning. Man måste få vardagen att fungera vilket är vad pragmatismen står för och vad som dessutom är pragmatismens främsta styrka (vilket är en tröst för någon som annars inte tillskriver pragmatismen några större förtjänster på det filosofiska området).

Huruvida om filosofi är pedagogik vet jag inte. Jag vet dock att Deweys filosofi är en filosofi som på ett självklart sätt innefattar pedagogik. Detta eftersom Dewey är en filosof som bryr sig om mänsklig verksamhet och aktivitet, och om den pragmatiska filosofin skall kunna fylla sitt syfte måste den påverka de mänskliga förhållandena, alltså på det vis vi skapar vår värld genom det sätt som vi är verksamma. Filosofin startade enligt Dewey med utbildning och den pragmatiska filosofin påverkar i första hand samhället genom utbildning och det som Dewey kallar utbildningens demokratifunktion. Jag tror att utbildningsfilosofen och pragmatikern John Dewey skulle kunna skriva under på att Filosofi är Pedagogik – för honom.

Joakim Jensen
Huddinge 2006-05-28

Insiktsfulla kommentarer och bra kritik - Tack till Simon Solomon som har hjälpt mig med mitt arbete.

Litteraturförteckning

Dewey, John. *Individ, skola och samhälle*, (Övers. Nils Sjäöden)

Stockholm: Natur och Kultur, 1980

- *Demokrati och utbildning*, (Övers. Ros Mari Hartman, Sven G
Hartman, Alf Alhberg) Göteborg: Daidalos, 1997

Heidegger, Martin. *Varat och tiden*, (Övers. Richard Matz) Göteborg: Daidalos, 1992

Magne Holme, Idar Krohn Solvang, Bernt. *Forskningsmetodik Om kvalitativa och
kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur, 1997

Mautner, Thomas. *The penguin dictionary of Philosophy*, London: Penguin Books 2002

Nordin, Svante. *Filosofins historia Det västerländska förnuftets äventyr från Thales till
postmodernismen*, Lund: Studentlitteratur, 1995

Patel, Runa Davidsson, BO. *Forskningsmetodikens grunder Att Planera, genomföra och
rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur, 1994

Stensmo, Christer. *Pedagogisk filosofi*, Lund: Studentlitteratur, 1994

Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*, Stockholm: Liber, 2000